

تنب نامه

(قسمت پنجم)
استاد حسن هرقان

۷. غارت منابع

در سال ۱۹۰۰ میلادی شخصی به نام کتابچی خان به اروپا رفت و به انگلیسی‌ها اطلاع داد که ظاهراً در جنوب ایران نفت وجود دارد. این شخص اکتشاف نفت ایران را به ولف (سفیر قبلی انگلیس) پیشنهاد کرد و او هم فردی به نام دارسی را برای این کار به او معرفی کرد. دارسی پس از ورود به ایران متوجه شد که واقعاً در ایران نفت وجود دارد. امین‌السلطان امتیاز استخراج نفت، گاز و قیر ایران را به شرکت دارسی اعطا کرد.

سپس حق نصب پالایشگاه و لوله‌کشی را تا بیش از شصت سال یعنی تا سال ۱۹۶۵ م/۱۳۴۵ ش به دارسی واگذار کرد به شرطی که بعد از ۶۵ سال متعلق به ایران باشد. منابع نفتی شوش، بوشهر و قصرشیرین نیز به دارسی تحویل شد و در مقابل تنها ۲۰ هزار لیتر نقدی، ۲۰ هزار لیتر به صورت سهام و حدود ۱۶ درصد سود سالانه نیز به ایران تعلق گرفت.

کشف بیش از حد نفت در ایران و بالا رفتن سهام ایران در بازار نفت لندن، توجه دریا سالار فیشر (رئیس ناوگان دریایی انگلیس) و بعد از او چرچیل را جلب کرد. آنها می‌خواستند سوخت ناوگان انگلیس را از نفت ایران تهیه کنند، از این‌رو بعداً با جدی شدن جنگ با آلمان، قرارداد نفت دارسی به دولت انگلیس تعلق گرفت و به شرکت نفت ایران و انگلیس مشهور شد!^۸

داستان غارت نفت ایران در کنار غارت دیگر منابع، یک قصه مهم تاریخی است اکنون که من این نوشته را می‌نگارم صد سال از کشف نفت در ایران می‌گذرد. پژوهش‌های کارشناسانه می‌گوید: کشف نفت در ایران و غارت آن به وسیله انگلیس، تاریخی هم‌زاد دارد. در این‌باره پژوهش در مسأله کنسرسیوم و مقوله ملی شدن نفت نکته‌های بسیاری را آشکار می‌کند.

۸. گرفتن امتیازات کمرشکن و تحمیل قراردادهای استعماری

من نگاه کوتاهی به برخی از این قراردادها می‌اندازم:

مازندارانی بسته شد. با انعقاد این قرارداد نفوذ انگلستان در ایران مجدداً برقرار شد و در قبال یک سری تعهدات گنگ از سوی دولت انگلستان، ایران همچنان امنیت هندوستان را برای انگلستان تضمین کرد! و اجازه استقرار به نیروهای انگلیسی در خارک و خلیج فارس داده شد.^{۱۱} و پس از آن، قرارداد یا عهدنامه مفصل در ۲۹ صفر ۱۲۲۷ ق بین ایران و انگلیس بسته شد.

یکی دیگر از قراردادهای غارتگرانه پیمانی بود به نفع شرکت نفع انگلیس که به قرارداد نفتی ۱۳۱۲ م/۱۹۳۳ ش مشهور شد.^{۱۲}

۹. فرقه‌سازی

فرقه‌سازی و فتنه‌پردازی و استفاده از گروه‌های مختلف نظیر بابیه، بهائیه، صوفیه، اسماعیلیه و... از دیگر نقشه‌های شوم استعمار پیر بود. «فتنه بابیه، در دو شاخه بهائیت و ازلیه، تا سال‌های متمادی به کمک استعمار خارجی در ایران شورش‌ها و خرابی‌های فراوان به راه انداخت، انگلستان از بهائیه حمایت می‌کرد حتی تاریخ‌نگار انگلیسی، «ادوارد براون» با نوشتن کتاب «یک سال در میان ایرانیان» برخی از مسائل و اهداف و روحیات آنان را برملا کرده و با نگاهی توجیه‌آمیز و طرفدارانه از آنان سخن گفته است.^{۱۳}

۱۰. نفوذ مطبوعاتی

اولین روزنامه به سبک فرنگ در ایران، در سال ۱۲۵۳ قمری و با نام «طلیعه اخبار وقایع دارالخلافه تهران» به مدیریت میرزا صالح شیرازی انتشار یافته است. البته از شماره دوم به بعد، نام این روزنامه به روزنامه «وقایع اتفاقیه» تغییر یافته و مدیر آن هم میرزا جبار تذکره‌چی بوده است.^{۱۴} میرزا صالح شیرازی نخستین کسی بود که در ایران روزنامه

الف) قرارداد رویتز: این قرارداد را سپهسالار منعقد کرد که البته با مخالفت روحانیت و علما مواجه شد. امین‌السلطان درباره این قرارداد می‌گوید «قرارداد رویتز قباله تمام ایران و در دست دولت انگلیس بود.»

ب) امتیاز انحصار تنباکو، قرارداد امتیاز خرید و فروش انحصاری کل توتون و تنباکوی ایران به انگلستان ۱۸۹۰ م. پ) فرمان آزادی کشتیرانی در رود کارون به نفع انگلیسی‌ها (۱۳۰۶ ه‍.ق)

ت) امتیاز بانک شاهنشاهی: در این قرارداد حق انحصاری انتشار اسکناس به مدت ۶۰ سال به رویتز داده شد این بانک عملیات صرافی انجام می‌داد و در همه کارهای تجارتی دخالت می‌کرد، همچنین حق استخراج معادن از جمله طلا و نقره را داشت. رویتز تمامی بانک‌های انگلیس را در این کار شریک کرد.

ث) امتیاز لاتاری (۱۳۰۶ ه‍.ق) که مربوط به میرزا ملکم خان و درباره بلیط‌های بخت آزمایی بود. ملکم خان امتیاز آن را از دولت ایران گرفت و به مبلغ چهل هزار لیتر به دو کمپانی انگلیسی فروخت.

ج) اعطای امتیاز ساختن راه تهران به سواحل خلیج فارس به انگلستان.^۹

چ) قرارداد دارسی

خ) قرارداد وثوق‌الدوله (۱۹۱۹)

طبق این قرارداد باید مستشاران نظامی و اقتصادی انگلیس به ایران می‌آمدند. به موجب این قرارداد، اداره اقتصاد ایران به طور کلی به انگلیسی‌ها سپرده شد و ایران رسماً به کشور تحت‌الحمایه انگلیسی تبدیل شد.^{۱۰}

د) قراردادهای گوناگون دیگر که غارتگرانه بسته شد مثل پیمان مجمل که انگلیس در سال ۱۲۲۴ ق/۱۸۰۹ م با ایران منعقد ساخت. این پیمان در زمان صدراعظمی میرزا شفیع

داستان دوستی

میعاد منیب

گفتم دستت را به من بده!

گفت: سال هاست که دستم را به سویت گشوده‌ام و چشم به راه آمدنت... دوست دارم که به دوستیم برسی و من همه چیز دنیا و آخرت را به پای تویی دوست خرج کنم، دوستت دارم!

آن بهترین دوست‌ها، آن اصل و اساس دوستی‌ها، آن خالق دوستی‌ها... گفت و مرا جز سر به زیر انداختن چاره‌ای نبود! خجالت زده، شرمسار و... مرا گریه فرا گرفته، چرا که بهترین دوست، و دوست‌داشتنی‌ترین دوست، و بهتر بگویم تنهاترین دوست، مرا دوست داشته و همیشه با من و منتظر من بوده و برای من دوستی‌ها کرده، غرق دوستی‌هایش هستم، برای هدایتم از ضلالت کارها کرده، بهترین دوستانش را برای من زیر سنگ‌ها، خاکسترها، نیزه‌ها، سُم‌اسب‌ها و همه نادوستی‌ها قرار داده است. اما من...

ای عزیز مهربان تازه دریافته‌ام که تو مرا دوست داشته‌ای، فهمیده‌ام که فردا افرادی به خاطر سوءتفاهم به جهنم می‌روند. آنها تو را دوست نداشته‌اند فقط برای این که فکر می‌کرده‌اند تو دوستشان نداری! ای وای این است گمراهی آشکار، و این است بیراهه بی‌راه! چرا که دوستی تو در همه جا نمایان است، تا بدان جا که غیر از تو اصلاً دوستی وجود ندارد و به جز دوستی‌هایت دوستی‌ای نبوده و نیست.

ادامه دارد...

«در این میان، اردشی‌چی که از دوره ناصرالدین شاه به عنوان مسئول تشکیلات جاسوسی انگلستان در ایران فعالیت می‌کرد از سایرین موفق‌تر بود او در مورد آشنایی با رضاخان در وصیت‌نامه خود می‌نویسد که از سال ۱۹۱۷م با قزاقی به نام رضا آشنا شده و او را تحت تعلیم خود قرار داده است.»^{۱۵}

۱۳. اشتغال نظامی

انگلستان مکرراً نواحی جنوبی و جنوب غربی ایران را در زمان سلطنت محمد شاه و ناصرالدین شاه قاجار و به اشکال گوناگون پس از مشروطه اشغال کرد. انگیس هم‌اکنون جزایر فاکلند در آرژانتین را در اشغال خود دارد و در اشغال عراق و افغانستان و آب‌های عمان و کشورهای عربی و فلسطین و بسیاری دیگر از مناطق دنیا سپهیم است.

پی‌نوشت

۸. تاریخ تحولات سیاسی ایران صص ۲۲۴ - ۲۲۳.
- این قرارداد، حق استخراج و بهره‌برداری از تمام منابع زیرزمینی و معادن ایران، امتیاز سدسازی و آبیاری و بهره‌برداری از جنگل‌ها و... به مدت هفتاد سال به انگلستان می‌داد.
۹. رک: تاریخ تحولات سیاسی ایران، ۱۴۰ - ۱۳۴.
۱۰. همان، صص ۲۲۹ - ۲۲۸.
۱۱. همان، صص ۹۵.
۱۲. پنجاه سال نفت ایران، مصطفی فاتح، صص ۲۹۷ - ۲۹۰.
۱۳. رک: تاریخ تحولات سیاسی ایران، صص ۱۱۹.
۱۴. همان، صص ۱۴۷.
۱۵. همان، صص ۳۹۴.

منتشر کرد و بعد به گروه فراماسیون پیوست. روزنامه‌ها یا روزنامه‌های دیگری چون روزنامه ایران نو، روزنامه الجمال، مجله همایون، ماهنامه پیمان، روزنامه ایران جوان، مجله مهر، مجله یغما، روزنامه قانون و... میدان‌گاه شک‌سازی و دین‌زدایی و وطن‌فروشی دست‌آموزان انگلیس بود.

۱۱. فتنه‌گری با رادیو بی‌بی‌سی

رادیو بی‌بی‌سی که از لندن زهرپراکنی می‌کند اهداف فتنه‌جویانه و غارتگرانه بی‌شماری را برای ایرانیان و فارسی‌زبانان تعقیب کرده است. مثل:

۱. سانسور اخبار بیداری‌آفرین و مسکوت گذاشتن آنها
۲. دست‌کاری اخبار به نفع استعمارگران
۳. شخصیت‌سازی و مهره‌نوازی با بزرگ کردن مزدوران خویش
۴. ترور شخصیت‌های آزادی‌خواه، وطن‌پرست و دین‌گرا
۵. تخریب افکار عمومی
۶. تحقیر اسلام و مسلمین
۷. بزرگ‌نمایی تمدن غرب
۸. تطنه‌پر استعمارگران
۹. حمایت خبری از مزدورانشان
۱۰. ایجاد جنگ‌روانی برضد ملت ما

۱۲. کودتای سیاسی

ژنرال «ایرون سایید» برنامه‌ریز اصلی کودتای سوم اسفند ۱۳۹۹ش بود. او پس از تهیه مقدمات لازم در قزوین به ملاقات رضاخان میرپنج رفت و به او دستور داد برای کودتا به تهران برود. رضاخان با کمک انگلستان توانست به سهولت تهران را فتح کند.